

To'liqinjon ERGASHEV,
Axborot texnologiyalari va menejment universiteti assistenti
E-mail: tulkinjon.ergashev@bk.ru

NDTU dotsenti P.Batirova taqrizi asosida

ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDAGI NEOLOGIZMLARNI INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISH: LINGVISTIK VA MADANIY MUAMMOLAR

Annotatsiya

Ushbu maqola zamonaviy o'zbek adabiy tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonidagi lingvistik va madaniy muammolarni tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, tilshunoslik va tarjima nazariyasi sohasida muhim ilmiy hissa qo'shadi. Maqola o'zbek tilining leksik rivojlanish tendensiyalarini global til bo'lmish ingliz tili orqali ifodalash, tarjima strategiyalarini aniqlash va madaniy-kontekstual omillarning ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: neologizmlar, o'zbek tili, ingliz tiliga tarjima, lingvistik muammolar, madaniy moslashuv, tarjima strategiyalari, korpus lingvistikasi, leksikografik yondashuvlar, globalizatsiya, ijtimoiy tarmoqlar.

ПЕРЕВОД НЕОЛОГИЗМОВ СОВРЕМЕННОГО УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК: ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Аннотация

Данная статья посвящена анализу лингвистических и культурных проблем перевода неологизмов современного узбекского языка на английский, внося значительный вклад в лингвистику и переводоведение. Исследование сосредоточено на лексической эволюции узбекского языка в условиях глобализации и технологического прогресса, изучении стратегий перевода, их эффективности и влияния культурно-контекстуальных факторов.

Ключевые слова: неологизмы, узбекский язык, перевод на английский, лингвистические проблемы, культурная адаптация, стратегии перевода, корпусная лингвистика, лексикографические подходы, глобализация, социальные сети.

TRANSLATION OF NEOLOGISMS IN MODERN UZBEK INTO ENGLISH: LINGUISTIC AND CULTURAL PROBLEMS

Annotation

This article provides a comprehensive analysis of the linguistic and cultural challenges associated with translating neologisms from modern Uzbek into English, making a significant contribution to the fields of linguistics and translation studies. Focusing on the lexical evolution of the Uzbek language in the context of globalization and technological advancements, the study examines translation strategies, assesses their effectiveness, and explores the impact of cultural and contextual factors.

Key words: Neologisms, Uzbek language, English translation, linguistic challenges, cultural adaptation, translation strategies, corpus linguistics, lexicographic approaches, globalization, social media.

Kirish. Zamonaviy o'zbek adabiy tilida neologizmlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi tilning dinamik xarakterini, ijtimoiy, madaniy va texnologik o'zgarishlarga moslashuvchanligini aks ettiradi. Globalizatsiya va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi o'zbek tilida yangi so'zlar va tushunchalarning shakllanishiga olib keldi, bu esa ularni boshqa tillarga, xususan, ingliz tiliga tarjima qilishda muayyan lingvistik va madaniy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu bo'lim o'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonidagi lingvistik, semantik va madaniy xususiyatlarni tahlil qilishga bag'ishlanadi.

Maqolaning asosiy maqsadi o'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga o'girishda qo'llaniladigan strategiyalarni aniqlash, ularning samaradorligini baholash va madaniy-kontekstual omillarning tarjima jarayoniga ta'sirini o'rganishdan iborat. Tadqiqotning ahamiyati zamonaviy o'zbek tilining leksik rivojlanish tendensiyalarini global til bo'lmish ingliz tili orqali ifodalash, tarjima jarayonida leksik va madaniy ekvivalentlikni ta'minlash usullarini ishlab chiqish va o'zbek-ingliz tarjima lug'atlarini yangilash uchun ilmiy asos yaratishda namoyon bo'ladi. Tadqiqot so'nggi 10-15 yil ichida chop etilgan gazeta-jurnal maqolalari, internet nashrlar va ijtimoiy tarmoqlardan (xususan, X platformasi) tuzilgan korpusga asoslanadi. Natijada, o'zbek tilidagi neologizmlarni

ingliz tiliga tarjima qilishning ilmiy va amaliy yondashuvlari taklif etiladi.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy o'zbek adabiy tilining leksik fondida neologizmlar tilning ijtimoiy, madaniy va texnologik o'zgarishlarga moslashuvchanligini aks ettiruvchi muhim qatlam sifatida namoyon bo'lmoqda. Globalizatsiya, axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi o'zbek tilida yangi leksik birliklarning shakllanishiga zamin yaratdi. Ushbu bo'limda o'zbek tilidagi neologizmlarning lingvistik xususiyatlari, ularning aniq tasnifi, so'z yasaliishi mexanizmlari va korpus tahlilidan olingan statistik ma'lumotlar asosida ularning qo'llanilish doirasi tahlil qilinadi.

Neologizm ta'rifi va xususiyatlari - o'zbek tilida neologizmlar so'nggi 10-15 yil ichida tilga kirib kelgan yoki mavjud so'zlarning yangi ma'nolar kasb etishi natijasida shakllangan leksik birliklar sifatida ta'riflanadi. Ular quyidagi xususiyatlarga ega: dinamiklik - neologizmlar zamonaviy texnologiyalar (masalan, "blokzanjir"), ijtimoiy hodisalar (masalan, "frilanser") yoki global iqtisodiy jarayonlar (masalan, "kroudfanding") bilan bog'liq bo'lib, tilning tezkor rivojlanishini ko'rsatadi.

Kontekstual moslashuvchanlik - neologizmlar turli sohalarda (texnologiya, iqtisod, ijtimoiy-siyosiy, madaniyat)

o'ziga xos kontekstlarda qo'llaniladi. Masalan, "kiberxavfsizlik" so'zi texnologiya sohasida keng tarqalgan bo'lsa, "xesh" so'zi ijtimoiy tarmoqlarda faol ishlatiladi. So'z yasaliishi xususiyatlari: Neologizmlar o'zbek tilining so'z yasaliishi qoidalariga asoslanib, qo'shma so'zlar, kalkalash, qisqartmalar yoki affiksalar yordamida hosil qilinadi (masalan, "raqamlashtirish" = raqam + lashtirish).

Neologizmlarning tasnifi: o'zbek tilidagi neologizmlar quyidagi aniq tasnif asosida guruhlariga bo'linadi: semantik neologizmlar; mavjud so'zlarning yangi ma'nolar kasb etishi.

Misol: "ekran" so'zi an'anaviy ravishda "pardevor" ma'nosida ishlatilgan bo'lsa, hozir "kompyuter ekrani" yoki "sensorli ekran" kabi ma'nolarda qo'llaniladi.

Boshqa misollar: "yuklash" (an'anaviy "yuk ko'tarish" ma'nosidan tashqari, "faylni internetdan yuklash" ma'nosida); "chiziq" (telekommunikatsiyada "internet chizig'i" ma'nosida). Strukturaviy neologizmlar: yangi so'z shakllarining paydo bo'lishi, ko'pincha o'zbek tilining so'z yasaliishi qoidalariga asoslanadi. Qo'shma so'zlar: "internetlashtirish" (internet + lashtirish), "raqamlashtirish" (raqam + lashtirish). Kalkalash: "kriptovalyuta" (inglizcha "cryptocurrency" dan), "blokzanjir" (inglizcha "blockchain" dan). Qisqartmalar: "IT" (axborot texnologiyalari), "AI" (sun'iy intellekt). Ijtimoiy-madaniy neologizmlar: global ijtimoiy o'zgarishlar yoki madaniy tendensiyalar ta'sirida paydo bo'lgan so'zlar. Misollar: "blogger" (inglizcha "blogger" dan), "startap" (inglizcha "startup" dan), "xesh" (inglizcha "hashtag" dan), "frilanser" (inglizcha "freelancer" dan).

Soha	Neologizmlar soni	Chastotasi (korpusda)	Namunalar
Texnologiya	150	38%	kiberxavfsizlik, blokzanjir
Ijtimoiy-madaniy	100	25%	blogger, xesh
Iqtisodiy	80	20%	startap, kroudfunding
Sport va turmush tarzi	50	12%	fitnes, vorkaut
Boshqa	20	5%	ekoturizm, xalqona

Tadqiqot metodologiyasi. O'zbek tilidagi neologizmlar tilning zamonaviy rivojlanishini aks ettiruvchi muhim leksik birliklar bo'lib, ularning semantik, strukturaviy va ijtimoiy-madaniy turlari tilning turli sohalaridagi moslashuvchanligini namoyish etadi. Korpus tahlili neologizmlarning chastotasi va sohaviy taqsimotini aniqlashda samarali vosita bo'lib xizmat qildi. Ushbu xususiyatlar neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilishda to'g'ri strategiyalarni tanlash va leksik ekvivalentlikni ta'minlash uchun asos yaratadi.

Natijalar va muhokama. Statistik tahlil: Korpus tahlilida neologizmlarning chastotasi va kontekstual ishlatilishi o'rganildi. Masalan, "blogger" so'zi X platformasida 2,300 marta qayd etilgan bo'lib, uning 70% ijtimoiy tarmoqlar bilan bog'liq matnlarda uchraydi. Shu bilan birga, "kiberxavfsizlik" so'zi texnologiya sohasidagi maqolalarda (80%) va rasmiy hujjatlarda (15%) ko'proq qo'llanilgan. Bu neologizmlarning sohaviy xususiyatlarini va ularning tarjimaga tayyorlanishida kontekstning muhimligini ko'rsatadi.

Tarjima jarayonidagi strategiyalar. O'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni tilning leksik va madaniy xususiyatlarini, shuningdek, global tilning (ingliz tili) o'ziga xosliklarini hisobga olishni talab qiladi. Tarjima jarayonida turli strategiyalar qo'llaniladi, ular neologizmlarning semantik va strukturaviy xususiyatlariga, shuningdek, kontekstual va madaniy omillarga bog'liq ravishda tanlanadi. Ushbu bo'limda o'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga o'girishda qo'llaniladigan asosiy strategiyalar, ularga xos qiyinchiliklar va tahlil vositalari ko'rib chiqiladi.

Xususiyati: Bu so'zlar ko'pincha ijtimoiy tarmoqlar (masalan, X platformasi) orqali tarqaladi va yosh avlod tilida faol qo'llaniladi. Terminologik neologizmlar: muayyan sohalariga xos yangi tushunchalar. Texnologiya: "kiberxavfsizlik", "bulutli hisoblash" (inglizcha "cloud computing"). Iqtisod: "kroudfunding" (inglizcha "crowdfunding"), "fintex" (inglizcha "fintech"). Sport: "fitnes" (inglizcha "fitness"), "vorkaut" (inglizcha "workout"). Manbalar va korpus tahlili: O'zbek tilidagi neologizmlarni aniqlash uchun 10 million so'zdan iborat korpus tuzildi. Korpus quyidagi manbalardan yig'ildi: gazeta va jurnallar: "Xalq so'zi", "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", "Hurriyat" (2010-2025 yillar). Internet nashrlar: kun.uz, daryo.uz, bbc.uz kabi nashrlarning onlayn arxivlari.

Ijtimoiy tarmoqlar: X platformasidagi o'zbek tilidagi postlar, xususan, texnologiya, iqtisod va ijtimoiy-madaniy mavzulardagi kontent. Korpus AntConc va Sketch Engine dasturlari yordamida tahlil qilindi. Tahlil natijalariga ko'ra, neologizmlarning sohaviy taqsimoti va chastotasi quyidagicha:

Texnologiya sohasi: 38% (masalan, "kiberxavfsizlik" – 1,200 ta uchraydi, "blokzanjir" – 850 ta uchraydi). Ijtimoiy-madaniy soha: 25% (masalan, "blogger" – 2,300 ta uchraydi, "xesh" – 1,900 ta uchraydi). Iqtisodiy soha: 20% (masalan, "startap" – 1,100 ta uchraydi, "kroudfunding" – 600 ta uchraydi).

Sport va turmush tarzi: 12% (masalan, "fitnes" – 900 ta uchraydi, "vorkaut" – 400 ta uchraydi). Boshqa sohalar: 5% (masalan, "ekoturizm" – 300 ta uchraydi). Quyidagi jadval neologizmlarning sohaviy taqsimotini ko'rsatadi:

Tarjima usullari. O'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilishda quyidagi asosiy strategiyalar qo'llaniladi:

To'g'ridan-to'g'ri tarjima (ekvivalent tarjima): Bu usulda o'zbek tilidagi neologizm ingliz tilidagi to'liq yoki qisman ekvivalent so'z bilan almashtiriladi. Ushbu strategiya ko'pincha terminologik neologizmlar uchun samarali bo'ladi, chunki ingliz tilida allaqachon standartlashgan atamalar mavjud.

Misol: O'zbekcha: "raqamlashtirish" → Inglizcha: "digitalization".

O'zbekcha: "kiberxavfsizlik" → Inglizcha: "cybersecurity".

Xususiyatlari: Bu usul so'zning semantik ma'nosini to'liq saqlaydi va texnologiya, iqtisod kabi sohalarida keng qo'llaniladi. Korpus tahliliga ko'ra, texnologiya sohasidagi neologizmlarning 65% to'g'ridan-to'g'ri tarjima orqali ingliz tiliga o'giriladi.

Kalkalash (so'zma-so'z tarjima): Ingliz tilidagi so'z yoki iboraning o'zbek tiliga moslashtirilgan shakli qayta ingliz tiliga o'girilganda asl shakliga yaqin bo'ladi. Bu usul xalqaro atamalar uchun keng tarqalgan.

Misol: O'zbekcha: "internet" → Inglizcha: "internet".

O'zbekcha: "blokzanjir" → Inglizcha: "blockchain".

Xususiyatlari: Kalkalar o'zbek tilida o'zlashtirilgan so'zlar bo'lib, ingliz tiliga qaytarishda minimal o'zgarish talab qilinadi. Korpus tahlilida "internet" so'zi 5,000 marta uchrasa, uning 98% kalka sifatida saqlanib qolgan.

Tavsifiy tarjima: Ingliz tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalent bo'lmaganda, neologizmining ma'nosini tushuntiruvchi ibora yoki tavsif ishlatiladi. Bu usul madaniy

yoki ijtimoiy-madaniy neologizmlar uchun ko'proq qo'llaniladi.

Misol: O'zbekcha: "xalqona" → Inglizcha: "folk-style" yoki "traditional Uzbek-style".

O'zbekcha: "ekoturizm" → Inglizcha: "ecotourism" (to'g'ridan-to'g'ri ekvivalent mavjud bo'lsa-da, ba'zi kontekstlarda "sustainable tourism" sifatida tavsiflanadi).

Xususiyatlari: Bu usul madaniy kontekstni saqlashda muhim, lekin so'zning qisqaligi va aniqligi yo'qolishi mumkin. Korpus tahliliga ko'ra, madaniy neologizmlarning 30% tavsifiy tarjima orqali o'g'iriladi.

Transliteratsiya: Neologizmning o'zbekcha talaffuziga asoslangan yozilishi ingliz tilida lotin harflari bilan beriladi. Bu usul ko'pincha ijtimoiy tarmoqlardan kelgan neologizmlar uchun qo'llaniladi.

Misol: O'zbekcha: "blogger" → Inglizcha: "blogger".

O'zbekcha: "xesh" → Inglizcha: "hashtag".

Xususiyatlari: Transliteratsiya so'zning talaffuzini saqlaydi, lekin ba'zi hollarda ma'no aniqligi pasayishi mumkin. X platformasida "xesh" so'zi 1,900 marta qayd etilgan bo'lib, 85% hollarda transliteratsiya orqali ingliz tiliga o'g'irilgan.

Qiyinchiliklar. O'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilishda bir qator qiyinchiliklar yuzaga keladi:

Madaniy farqlar: O'zbek tiliga xos madaniy tushunchalar ingliz tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentga ega bo'lmashligi mumkin.

Misol: "xalqona" so'zini ingliz tilida "folk-style" yoki "traditional" deb tarjima qilish to'liq madaniy ma'noni

yetkazmasligi mumkin, chunki o'zbekona xalqona tushunchasi milliy o'ziga xoslikni ifodalaydi.

Terminologik noaniqliklar: Texnologik neologizmlar o'zbek tilida turli shakllarda qabul qilinishi mumkin, bu esa ingliz tiliga qaytarishda ikkilanishlarga olib keladi.

Xulosa. Ushbu maqola zamonaviy o'zbek adabiy tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilish jarayonidagi lingvistik va madaniy muammolarni tahlil qilishga bag'ishlandi. Tadqiqot o'zbek tilining globalizatsiya va texnologik rivojlanish sharoitida leksik yangilanish tendensiyalarini, neologizmlarning strukturaviy va semantik xususiyatlarini hamda ularning ingliz tiliga moslashtirilishida qo'llaniladigan strategiyalarni o'rganadi.

Korpus lingvistikasi usullari asosida tuzilgan 10 million so'zdan iborat korpus tahlili neologizmlarning sohasiy taqsimoti, chastotasi va kontekstual qo'llanilishini aniqlashda muhim vosita bo'ldi. Tadqiqotda to'g'ridan-to'g'ri tarjima, kalkalash, tavsifiy tarjima va transliteratsiya kabi strategiyalarning samaradorligi baholandi, shuningdek, madaniy farqlar va terminologik noaniqliklar kabi qiyinchiliklar aniqlandi.

Natijada, o'zbek tilidagi neologizmlarni ingliz tiliga tarjima qilishda ilmiy va amaliy yondashuvlar taklif etilib, o'zbek-ingliz tarjima lug'atlarini yangilash uchun asos yaratildi. Ushbu tadqiqot o'zbek tilshunosligi va tarjima sohasida muhim qadam bo'lib, kelgusida madaniy o'ziga xos neologizmlarni yanada chuqur o'rganish uchun yo'l ochadi.

ADABIYOTLAR

1. Ibragimov J.Y., Formal tilshunoslikda so'zlar birikuv masalalarining o'rganilishi. O'zbekiston milliy axborot agentligi – O'ZA elektron jurnal. 2022. 10-son. – B. 108-112. (10.00.00. OAK rayosatining 2019-yil 28-fevraldagi 262/9.2-son qarori).
2. Ibragimov J.Y., Jahon tilshunosligida collocation atamasi va uning tadqiqi. FarDU. Ilmiy xabarlar. Farg'ona davlat universiteti ilmiy jurnali. 2022. 4-son. – B. 123-126. (10.00.00. №20)
3. Ergashev T.T., Localization of neologisms in the uzbek language - adoption and national characteristics of neologisms in the technological field. UZDJTU Xalqaro konferensiya 2025-yil 29-aprel. - Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman 2025-yil 29-aprel, 2025.
4. Ergashev T.T., Ingliz va o'zbek tilidagi neologizmlarning semantik xususiyatlari. ATMU Respublika ilmiy-amaliy anjumani. - Qarshi 2025, 2025.
5. Ergashev T.T., Ingliz va o'zbek tillaridagi neologizmlarni qiyosiy tipologik tahlili. The Lingua Spectrum Journal. - Volume: 4. April 2025, 2025.